

SLAVJAN.

Časnik slovstven i uzajemen za Slavjane književne i
prosvětljene.

Vreduje i na světlo dava Matija Majar v Celovčě (Klagenfurt).

Číslo 8.

Izhadja desetput v letě po jednoj cěloj listině i
velja s poštninoj 3 florinte ali 2 rublja.

1873.

Ціріліца, латініца і асіјскі језікі.

В узајемној словніцѣ славјанској, то је в граматикѣ, ктера обсеже заједно словницу старославјанску, руску, сербску, польску, ческу і узајемну славјанску, изданој лѣта 1865. стоје на страни 30. о ціріліцѣ градјанској слѣдеча слова: „Азбука градјанска је чудновіто далеко і широко по свѣтѣ разпространѣна, намреч в половинѣ Европе і в третинѣ Асіје; азбукој пишу Русі, Сербі і Болгарі, то је близо 62,000.000 читај два і шестдесет мліјонов Славјанов. Что веч, і істі Ромуни в Молдавіји і Валахіји служе свету літургију (св. мешу) на старославјанком језіку і пишу свој језік обічно цірілскимі пісменами. Над все то се азбука јешче непрестано шірі в кралевствѣ польском і недвојбено буду спріјелі асіјскі народі граничечі на Русь од Русов просвѣту і зравен также пісмена цірілска.“

Тѣхсл ов пророчанскіх спомѣнілі смо се читавші в новінах вѣст, да су Русі завојевалі мѣсто Хіву і земљу хіванску в Асіји. То је наравно, каможе досега област руска, до туда се встанові ред державні, тамо се шірі просвѣта і заједно ціріліца. То је польезно на всаку страну. Асіјскі народі получе тѣм державні ред, мир і просвѣту, европскі народі напротив буду получіті из оніх дальніх іностраніх покрајін асіјскіх неочаковану множину новіх, јако лубопитніх і важніх вѣстїј і вѣдомостїј землѣписніх, наравословніх, народословніх і језікословніх, особіто пак буде процвѣтати терговіна на добічек Европе і Асіје. Але особіто се овдѣ говорі о ціріліцѣ.

Неоцѣнітельна превосходност і преузвишеност ціріліце буде се јасно показати только (ше ле) нинѣ при народах асіјскіх, јер се ціріліцој прілічно уредѣној може точно писати близо всакі језік, что се латіној нікако чиніті не може.

Ні могуће написати латіној слова асіјскіх језіков тако точно, да бі Европа латіне се служеча јих всѣгда правілно читала і ізговарјала, јербо латіна ні к тому способна, она ні нѣкі точно опредѣљен адфает, него је чудно помѣшана многімі јако различімі

правописамі, тако да се једно і исто писме і једно і исто слово нерѣдко различно изговарѣа, на примѣр јіначе в англешчинѣ, јіначе в Францушчинѣ і опет јіначе в італіјаншчинѣ, нѣмшчинѣ, чешчинѣ і тако далѣје. Писме *j* гласі при Чехах, Словенцах, Хорватах і Сербхх како: *j*, *jest*; при Французах: *j*, *jour*; при Італіјанах: *i*, *giemj*; при Хісранцах: *x*, *Mejiko*; *ch* изговарѣају Чехи како: *x*, *chyba*; Французи како: *ш*, *cher*; Італіјани како: *к*, *chitara*; Англічани како: *ч*, *church*; писмена *sch* читају Нѣмци за: *ш*, *schule*; Англічани за: *ск*, *school*; Чехи за: *сх*, *schody* і тако далѣје.

Јешче једен примѣр како је латиніца неокретна і неспособна за писанје асијскихъ језіковъ: В северној странѣ Індіје в Пентшабѣ тече рѣка, ктере іме гласі: Джелум. Звук тога слова пишу европскі западнѣакі латиној по различнихъ својихъ правописахъ различно, тако ле: *Chelum*, *Zalam*, *Jalum*, *Djalum*, *Zeloom*, *Dzelum*; тако се пише то іме шестероверстно, і та тако написана слова опет всакі јіначе, всакі по својем, чита тако, да получи то једино іме једен і тридесет імен.

Прісподобімо к латинѣ цїрілицу грађанску: намѣсто всѣхъ разлїк в латинѣ се находечїхъ се нашіе једнодухо: Джелум, — і вса Европа і Асија і управо вес књижевні свѣт изговори і чита то слово једнако, правілно і непремѣно: Джелум.

Да се пако могу легко і точно писати цїрілицој језіки асијскі і ктерїколь јїні језіки, се іма малко уредити. — Правопис в русшчинѣ бї се при том не імел преїначевати і мѣнїјати зато не, јербо служї рушчина списователѣам осталихъ славїанскихъ наречїй мајаком, свѣтїлником (*Leuchthurm*), на ктерога се по правіцѣ озїрају изображејуч своја наречїа, она је срѣдїшче, камо наречїа поједїна тежѣ; мајак і срѣдїшче пак іматa стати непомічно; ако бї се казала можебіті потрѣба нѣчто малого і в рускомъ правописѣ поравнати, поравна се в друго време. За асијске језіке бї се пако уредила цїрілица по слѣдечїхъ правілахъ.

Писме *j* се іма необходимо спрїјети безъ нѣга се не можемо нікако обїїти. Тѣм се писанје невѣрїјетно полегча і сїеднодуші і слѣдеча писмена одпадну како ізлїшна: *й*, *я*, *е*, *ѣ*, *и*, *ю*, *э*, *ы*, јербо мѣсто нѣхъ бї се писавало: *ј*, *ја*, *је*, *ји*, *ју*, *е*, *і*.

Мѣсто подобе *э* бї се писало *е*, па се читало како *э*; мѣсто: *щ* бї се писало: *шч*. То бї біло все.

Цїрілица тако уредѣна бї обсегла само 5 самогласніковъ; *а*, *е*, *і*, *о*, *у*; согласніковъ пак 19; все скупа 24 писменскихъ слїк, подоб. Самогласнікі бї се не потвердѣвали, ніті помехчевали него једном согласнікі. Ако бї нѣкојї асијскі говор імел јешче вечъ звуковъ, сї цїрілица јакo легко помага, да своїхъ 19 согласніковъ алї јерїчемъ: *ь* за согласнікомъ прїставлєнімъ помехча, алї јоромъ: *ъ* потверді, і тѣм бї могла тако уредѣна цїрілица написати 19 једнодухїхъ согласніковъ, 19 помежчанїхъ і 19 потвердєніхъ, то је 57 согласніковъ і ако се прї-

почита јешче оних пет самогласников, би тако уредьена цїрілица легко забіљежила 62 звуков, ако би трѣбало; і то без знаков над али под пісменами постављених і всако пісме би имело свој разговетен і стален звук, за Французе, Англичане, Італіјане, Нѣмце і за ктеріколі народ асіјскі али европскі. Асіјскі народі на примѣр јако раді помехчују согласнике пісменем *h*: Bokhara, Vindhja, Bandelakhanda, мѣсто помехчивнога *h* в латинѣ би се стављал в цїрілицѣ помехчавні јеріч (ъ), који би се в асіјском правописѣ читал јако *h*: Бокъара, Виндѣја, Банделакъанда

Тако уредьеној цїрілицој би се јако польезно могле тискати молитвене і јіне књижице за просто лѹдство і књи́ге учілищне разних народо́в асіјских стојечих под властью али под впли́вом Русо́в.

Дѣјанско цїрілскі правопис тако уредіті за асіјске народе і га упеляті при них ту приложност імају једном списователѣ рускі, іменіто московскі і петроградскі: остали Славјани не могу і при нај болье́й во́ли нічеса в тој заде́вѣ чиніті, него само пројавіті іскрену желѹ, да би се за асіјске народе цїрілица тако благополучно уреділа і тамо упеля́ла.

Тако уредьена цїрілица би могла различно поіменовати се, на примѣр: цїрілским правописом уредьени́м, али асіјским, али ари́јским али ари́јанским. Всако тѣх поіменовані́ј је совсѣ́м способно, ктеро ізмед них се пако іма избрати і упеля́ті в словство (літерату́ро), то буду опредѣ́лілі списователѣ рускі, ктероколі поіменовані́е се ізбере, тога буде служі́л се і остали свѣ́т.

О обще-славјанском словарѣ.

Часник „Славјан“ при́пору́ча обще-славјанским списователѣм, да би друг другому в језикѣ пѣ́ближевали се, сада се пак праша кдѣ́ і что́ је она́ точка, при́ ко́жеј би списователѣ обще-славјанскі́ білі́ должні́ со́јіті се? Та́ точка ста́ уза́јемна́ словни́ца і́ вза́јемна́ славјанскі́ словарь. Уза́јемну́ словни́цу, грама́тику́ уже́ і́мамо́ од госп. Ма́јарѣа, ќтера́ нам в уза́јемно́сті́ јако́ уга́дѣа; недоста́ва се́ нам паќ јешче́ уза́јемно́га словарѣа, в ко́јем би́ наха́дѣла се́ слова́ по́нјатна́ і́ і́зрази́ разу́мљиві́ всѣ́м Славја́нам али́ нај́ мен́је (барем, по́ кра́јно́ј мѣ́рѣ) вѣ́чеј стра́нѣ́ Славја́н, без ко́јега́ писате́ль обще-славјанскі́ се́ всѣ́гда бо́ји, да́ би́ може́біті се́ послужі́л слова́ не́ обще по́нјатно́га і́ і́зрази́ не́ обще разу́мљиво́га. Ра́ді́ то́га би́ трѣ́бало́ сада́ і́з всѣ́х за́ по́једі́на на́речѣа́ списа́них словарѣ́в соста́віті́ једен́ все-славјанскі́ словарь, і́з ко́јега́ би́ в бу́дуче́ списователѣ́ уза́јемно́ пишучі́ мо́гли́ слова́ је́маті́ і́ се́ јі́х послужевати́. Таќ словарь́ би́ бі́л за́ славјанску́ уза́јемно́ст пра́ва сре́ча і́ вели́кі на́преде́к до́ по́полне́ славјанске́ уза́јемно́сті́, і́сто́ тако́, ка́ко́ је́ польезна́ уза́јемна́ словни́ца, ако́ не́ јешче́ польезні́ѣе. Ну́ ако́ про́мотрі́мо, да́ би́ списа́вані́е уза-

jemnoga slovarja dolgo dolgo trajalo, da bi bilo dĕlo ogromno i da bi stalo mnogo gmotne (materijalne) snage, to je, bi trebalo ne malo troška, razhoda, i bi se moĕebiti v naše vreme takoga slovarja ne razprodalo dovoljno ĉislo: zato bi bilo dobro stvar tako zasukat i obrnuti, da bi se spisala samo tista slova, ktera naĕadjaju se v slavjanŝĉiniĕ pa nisu presno slavjanska, nego tudja. Takih slov bi ne bilo mnogo i njih spisovanje i tiskanje bi ne stalo toliko truda i razhoda, koliko spisovanje i tiskanje vseslavjanskoga slovarja.

Slavno vredniĉtvo „Slavjana“ mol i se dakle uljudno, da bi blagovoljilo, ako je tak slovar uĕe na svĕtlo priŝel, ga obĉinstvu naznaniti, v sluĕaji pak, ako ga slavjanŝĉina jeŝĉe neima, njeĕovo spisavanje priporuĉiti.

. Iz Koruske.

M. P i r ŝ, priĕodnik.

Pripis vredniĉtva. — Gospod dopisovatelj iskren prijatelj cirilice i uzajemnosti slavyanske je upraŝal o obĉeslavjanskom ĉasnikĕ; to upraŝanje je vaĕno za slavyanske spisovatelje v obĉe i zato si poĉitamo za prijetno dolĕznost javno odgovoriti.

Ta reĉ se ima takole:

Kto namĕrava spisovati samo za ljudstvo svojega plemena, piŝi ĉisto v svojem nareĉji, kako do sada.

Ako pak neruski spisovatelj namĕrava spisovati po obĉeslavjanski, naj piŝe opet v svojem nareĉji pa uzajemno, to je, naj piŝe cirilicij gradjanskoj, ktera nam je alfabet obĉe-slavjanski; naj upotrebuje uzajemne slovniĉke obdobe (grammatikalische Formen), kako svetuje uzajemna slovnica slavyanska,*) posleĕniĉ naj se sluĕi slov obĉe-slavjanskih. — Obĉeslavjanskoga slovarja do sada sicer jeŝĉe neimamo, v ktermo bi bila sbrana slavyanska slova vsĕh naŝih nareĉij; ta slova imamo do sada jeŝĉe raztreŝena po slovarjah raznih nareĉij naŝih. — Ale spisovatelj ŕeleĉi spisovati po obĉeslavjanski, si jednakoĕe lahko pomaga, naj si samo poskerbi, kupi, slovar svojega nareĉja i slovar ruski, to je: Slovenec slovar slovenski Janeŕiĉev i ruski; Serb serbski Vuka Ŗtefanoviĉa i ruski; Horvat horvatski i ruski; Ćehoslavjan svoj slovar i ruski; Poljak slovar poljski i slovar ruski. Obiĉno si kupuju Slavjani nĕmŝĉinu znajuĉi: Deutsch-russisches und russisch-deutsches Wĕrterbuch von Schmid. —

Ako nĕkto zna cirilicij pisati i ima uzajemnu slovnicu slavyansku, slovar svojega nareĉja i slovar ruski: onda jako lahko piŝe po obĉeslavjanski, akoli neimamo slovarja obĉeslavjanskoga. — Naj se sluĕi v obĉe presnih i ĉistih slov svojega nareĉja, to je jako vaĕno, tĕm se spisovanje spisovatelju jako polajŝa, jerbo v svojem nareĉji je kako doma, je kako gospodar, besĕda se mu dobro od-

*) Se dobi pri vredniĉtvĕ „Slavjana“.

leti i mu lépo i gladko pline in teče; to je jako važno i zato, jerbo tēm spisovatelji prinesu v svojih spisah i knjigah seboj lépa slova, izverstne izraze svojih narečij, ozname svoja slova ostalomu slavjanstvu i jih vložé, kako v zaklad jezika občeslavjanskoga; tēm stava slavjanski jezik bogat, jedern, krasen, vsestran, prihadja narečjem podoben, slavjanskim plemenam lahko ponjaten, kako domač. — To se čini toliko lehče, jerbo v obče rečeno ima v vsakom našem narečji blizo devet desetín ($\frac{9}{10}$) slov, ktera su presno i čisto slavjanska i spadaju k jeziku občeslavjanskomu. Največ tudjih slov ima poljščina, mēsto kterih bi se pako po malu lahko postavila presno slavjanska.

Jedva jedna desetina slov i izrazov v pojedinih narečjah ni prikladna i sposobna za občeslavjanski jezik i bi se imela po malu poravnati. Ta desetina slov obstoji častju iz slov tudjih, častju iz slov pokrajinskih, to je iz provincialismov, i iz slov sicer čisto slavjanskih, koja imaju pako v raznih narečjah različno značenje, su radi toga dvojsmiselna i menje sposobna za vseslavjanski jezik, na priměr: rusko: бранишь schmähen, schimpfen; horvatsko, slovensko, serbsko i česko naprotiv: vertheidigen.

Tudja, pokrajinska i dvojsmiselna slova se neimaju upotřebiti v občeslavjanskom jeziku ale tudje slovo se lahko spozna na prvi pogled i mēsto njega se lahko postavi slovo slavjansko, jer slavjanščina je na slovah bogata, za jedno tudje slovo ima ona nereditko po tri slova, po njih pet ali ješče več. —

Uže već rodoljubov je objavilo želju, da bi se spisal priručni Deutsch-uzajemno-slavjanski slovar. Potřebu njegovo čutimo živo neruski Slavjani pišući cirilicoj i uzajemno.

Primimo se děla, bez mnogoga pogovarjanja, i spišimo si tak slovar, kakoga upravo potrebujemo. Svoja ruka gospod!

Dvě reči imamo storiti; slovar spisati i ga na světlo dati.

Naj pred ga spišimo, o svojem časě pregovorimo i o tiskanji.

Jeden sam bi ga težko spisal, je dēlo preobširno: sdruženimi silami se spiše pa lahko.

Uljudno se povabe gospodi, kteri bi blagovoljili pri spisovanji slovarja uděležiti se, da to oznane uredničtvu „Slavjana“.

Več se jih oglasi, ložeje i beržeje se dēlo dokonča. Razumi se samo od sebě, da spisan slovar je vlastnina tēh spisovateljev, kteri su ga spisali.

О СЛѢДАХ ПРАСЛАВЯН.

(Надальеванье.)

Плес іменом кордакс су Інді уже в нај старѣjších временах плесали. — Кордакс помѣни плес, хоровод али рај јуначки му-

жествені, „по тому, что слово: карда значі: храбро, јуначко.“³⁷⁾ Кордакс плес је бајечно стар, біл је в обичаји уже в нај оддале-нијшеј давиевекості, јербо Арріан приповѣдује бајку, да га је уже Бахос упелѣл і да се је уже о часѣ Александра М. звал ста-рим рајем али како су то Гелені слово завілі ін прекрутілі: сатір-рај. — Те індічкі кордакс је поздиѣје і в Малој Асији і в Геладѣ се плесал, але в Геладѣ јако несподобно і непристојно; в гелепском гледалішчѣ су кордакс јіграли само піјанці і грубі-јані.³⁸⁾ В Індіји пако јіграју га јешче в наше време дѣвушке јако нјежно, уметно і весело па при веім том совеім сподобно поштено і прістојно.

При славноствях, светковінах і шірах су Інді і здравіце напівљали, здравіце (санскрітскі: асірвадас) кітілі су на здравје особ, к чему је і музика пріјігрівала.

Інді су спрепѣвљали пѣсні јуначке, на славу јунаков славних і при погребях су пѣли по помертому пѣсні жалостінке, су нарікалі, голосілі, хекалі. „Приповѣдује се также слѣдече: Інді не стављају помертім спомѣніков по тому, что місле, да крепостніх мужев славу доволно прослављују ных крепості і пѣсні, ктерімі јих опѣвају.“³⁹⁾

І сада обстоји в Індіји обичај, да нарікач за помертом при по-гребѣ наріка, спомѣнјајуч дѣла његовога живљенја.⁴⁰⁾

До јіностраницев і путніков су се сказовали на нај веч при-јазнімі і гостолубімі. „Једен дѣл надзірательев надзіра, да се об-ходи с јіностранцамі гостолубиво; оні јім назначе намреч пребива-лішча, позорују ных задержанје, владанје і хованје, јім назначују спроводніке і оскербују ных, і ако умру, раздѣле мед ныхове л्यуді ных преможенје, старају се за болніке і дају погребеті мертве.“⁴¹⁾

„За јінострансе су в Індіји постављені посебні ураднікі, ктеріх должност је мотріті, да се ніједному јіно-странцу кривіца не згоді. Ако јіностранец зболі, пошљу к њему лѣкарѣ і скербе му за пострежбу, і ако умрѣ, за погреб, і раз-дѣле заоставшу імовіну мед његове л्यуді. Судці пресуде точно правде јіностраницев і ктоже се знајде крив, пронаде острој казни.“⁴²⁾

І в наше време спріјемљу Інді путніка в всакој хіші раді без плаче. — Цесте се кријају обічно в срѣдѣ села, (весі, дерев-ње) і тамо стоји при цестѣ древо обредно банаана, да в његовој сѣнци путнік може почіті і одморіті се, али пако стоји ондѣ благо-творітельна сграда за путніке четвероугелна іменована по сан-скрітскі: Чатварі, по славјанскі: четверје; кдѣ веігда да-ром, застонѣ, забадава давају брагу (піво, ол сварѣн із сорачін-

³⁷⁾ Страбо стр. 734. — ³⁸⁾ Глеј: Арістот. Облаци редка 536.

— ³⁹⁾ Арріан Інд. 10. — ⁴⁰⁾ Bohlen 2, 181. — ⁴¹⁾ Страбо стр. 708. — ⁴²⁾ Діодор 2, 42.

скога пшена) да се путник тој хладеној і здравој пијачој поживі і покрепча.⁴³⁾

Інді су білі тако правдољубні, да нікада нісу легали; кривопрісежнику су се одсекали руке і ноге, на художљства су стали казни остре. „Ні јім довољено, неправична извѣстити; і в обще ні се могло јешче ні једному Інду очитати, да се је злегал.“⁴⁴⁾ „Ако нѣкога застану, да је криво заперсегел, се му одсекају руке і ноге; ктоже пак јінога осакати, изувѣчи, ізонегави, тому се не само оно істо поверне, него њему се одсека, одтне і права рука; ако је осакатиљ художнику, уметнику, праву руку али око, се казни смертју.“⁴⁵⁾

Рѣдко се је случило, да су нѣкога смертју казнили.

Інді су се порѣдко правдали і тужили; всаки се је морал чувати, стречи, да нікога сам не обмані, оболсти, ніті се не пусти обманути, оболстити, да се не узнемирују ураді правдаријама. Інді мисле, човек има пазити кому довѣрује, да не узнемирује урадов правданјем Спорљиви Інді нісу, не правдају се о залогах али о свѣреніх товарах. Оні не потрѣбују свѣдоков ніті печатова, него сі довѣрују, ако су сі нѣчто посудили.“⁴⁶⁾ „Інді нікада не посудјују сі пенез, денег на обрести. Істо тако не смѣ нікто сам нікога обманути, ніті смѣ пустити обманути самога себе. Тога ради также не давају сі не должнога пісма, не залога.“⁴⁷⁾

Інді су білі тако честні, да крадја је біла нѣчто нечувенога мед њіми і да људи нісу ніті мислили, да бі трѣбало хіше запирати. „Оні задержају і веде се благочестно. Нај веч чувају і берегу се крадје. Мегастенес приповѣдује, да доклеже је он становал в таборѣ, кдѣ је таборовало четіре сет (сто) тисуч муж, нікто ні украдел, что бі біло изнесло веч од двух стѣ драхем; хотѣ неімају заонов записаніх, оні намреч не знају пісмен, него оправљају все устмено... Нѣх хіше су вечјім дѣлом отверте.“⁴⁸⁾

Інді імају тако велику множину, тако непрегледно словство пословиц, како ніједен асіјскі народ, іменују се пословице по санскритскі: сѣстра то је правіла, законі.⁴⁹⁾ „Законе імају незаписане, оні су али общі али посебні і јако различні од заонов јініх народов; на примѣр: дѣвушке, дѣвице, се стављају цѣној при боренјі і побѣднікі се жену с њіми без приданого, без вѣна, без дѣла.“ — „Оні се жене і іду за муж і се удају, ніті не давају, ніті не получе приданого. Отці приведу дѣвушке мужевне і јіх ізпоставе јавно, да сі једну ізмед нѣх ізбере побѣдитель в метанјі али в боренјі али в теканіі али ктоколі је заслужил, сіцер перву цѣну в нѣкој мужественој уметності.“⁵⁰⁾

⁴³⁾ Bohlen 1, 55. — ⁴⁴⁾ Арріан Інд. 12. — ⁴⁵⁾ Страбо стр. 710. — ⁴⁶⁾ Страбо стр. 701, 709. — ⁴⁷⁾ Аеліан 1, 1. — ⁴⁸⁾ Страбо стр. 709. — ⁴⁹⁾ Bohlen 2, 190. — ⁵⁰⁾ Страбо стр. 716. 717. Арріан Інд. 17.

Младші брат ні смѣл се женити і младша сестра ні смѣла се удати, за муж іти, пред старѣјим братом алі пред тарѣјей сестрој.⁵¹⁾

е При izborѣ невѣсте се је особито гледало да је правоночестна, благоп правна, і телом непорочна. Најостудиѣше се јим зді болезен алі телесні порок (Fehler); за најчестиѣше веља красота. Тога смісла се держе і при женитбѣ. Нічеса не марају, не берегу се за придано (за вѣно, за дѣл) алі за драгоцѣно покучство, (домовні добітек, хішно орудје), него гледају само на красоту і телесну одлічност.⁵²⁾

Када отец, алі, ако ні отца, брат пріволѣи в сватбу онда, да женин заручні дар, негб отец не смѣ спріјеті дара, да бі не изгледало, јако да бі дочеру продал.⁵³⁾

Свадбу су јіграли, када је младенеч, јуноша, дорасел, да је отчінога оправила се пријел, обічно в 16. лѣтѣ своје старості, дѣвущка пако је уже в осмом лѣтѣ своје старості ступіла в ред дѣвиц, дѣвојек, і звала се је по санскрітскі: кумарі, по славјанскі: кума.⁵⁴⁾

Женин і невѣста ста се венчала, поручіла, на слѣдечі начин: Направіл се је жертвеник, окрасіл се вејама, бетвами деревесніма, каділницама і орудјем коледнім і запаліл се је на њем огонь. Отец припелѣ дочеру к жертвенику, ју ізручі женину і рече, како се то чита в індічкој казілној јігрѣ: „То је моја дочера Сіта, твоја будуча дружица, вземі ње руку, Рама! она је цѣломудрена і крѣпостна і те буде спріјемляти і спроводіти како твоја сѣнца!“ Онда загуде музика, женина і невѣсту посѣју цвѣтліцама і она два сі подата руку і обходіта, правој рукој к огню оберниѣна (то је по солнцѣ) трікрат жертвеник. Главна рѣч је при том, да сі подаста руке, і раді тога се іменује светі закон по санскрітскі: паніграханам, по нѣмечкі: Handgebung, по рускі: рукобітје. І од сада ста сі звѣста до смерті.⁵⁵⁾

Опомѣніті се овдѣ іма, да в санскрітѣ ставља се а пологласнік за всакім согласніком і то дотлѣ, доклѣ намѣсто пологласніка по словоізнитѣ, по етімологіји, не ступі самогласнік пополни; на примѣр: Масака, Гаиґадвара, Б'аратаканда, Грѣвакасас, Д'авалагірі, Калавантас.

О Індах неаріјскіх.

Кромѣ лѣпо ізрашчених і просвѣтљених, славних Аріас-Індов, који су живелі раздѣљени на четірі чіне, су се находіла в Індіји і

⁵¹⁾ Ману 3, 160. — ⁵²⁾ Ману 3, 7. Діодор 17, 91. — ⁵³⁾ Ману 8, 112. 3, 54. 9, 100. — ⁵⁴⁾ Ману 8, 148. 9, 94. Арріан Інд. 9. — ⁵⁵⁾ Bohnen 2, 149.

їна племена неарїска, нїктера грозїтанско дївока, то је, племена іменована Калатїе, по санскрїтскї: Калавантас, по славјанскї: чернїцї, онда Падїї, то је, худї, злобнї; нїнї іменују се: Парїас. Індїчкї чернїцї, пребївајучї в јужнїх предїлах Індїје су чернї, како чернї афрїканскї, само да неїмају тако плоского носа, онда да їмају власе гладке, не тако кодрасте, како чернї афрїканскї. Старї списователї їх описују на слїдечї способ: Плінїї пише: „Људї в јужнїх странах со по цвїтї (по фарбї, по бої) полта подобнї Етїопам, по подобї образа і влас пак осталїм народам.“¹⁾

„В звунаїној поставї нїсу Індї і Етїопї много разлїчнї, јужнїї Індї су Етїопам јешче подобнїї, цвїта су чернога і власї нїховї су также чернї, само да неїмају тако плоского носа, і влас не тако кодрастїх, како Етїопї; онї, кої су севернїї, су пак јамачно по поставї, по узрастї, Егїптіјанам нај подобнїїшї.“²⁾

Чернїце індїчке, то је, індїчку чернї, описују старогеленскї списователї страшанско дївокімї; бїлї су скїталїце, кочовнїкї дївокі. Геродот³⁾ пише о нїх: „Іма опет јїнїх Індов, кої їмају јїнї обїчај, да не кољу нїчеса жївога, также нїчеса не сїју, неїмају нїч пребївалїщ: него жеру траву І ако нїкто їзмед нїх зболї, гре в пустїнїу і се тамо влеже; і нїкто не скербї, алї је умерл, алї лежї једнако јешче тамо болен.“

Бїлї су Калатеї тако љутї људожрутї, да су почиталї грїхом і безбожносту своїх старїх і болнїх људї не убїјатї і трупла побїтїх і мертвїх не жретї, него їх честно спалїтї. Дарејос је поклїцал тако іменоване Калатеје, племе індїчко, које своје родїтелє обїчава жретї і їх је по толмачї вїрашал в назочностї Геленов: что бї се вам морало датї, да бї вї своје померте отце палїлї па їх не жерлї? На то су громко усклїкнулї, да нај нїчто тако безбожнога нїтї не їзговарьа.“⁴⁾

„Јако Мегастенес прїповїдује, смїлствују онї јавно і жеру трупла родствеников своїх.“⁵⁾ Тї черлцї су жерлї чловечско месо јакже пси, зато говоре Словенцї, да су то: чернї заморцї пєслајнарьї.

К тому дївокому људїнству індїчкому су спадалї кромї чернїцев также дївокі і страшанско бїднї Падїје, по славјанско: худї, то значї: злобнї і заједно бїднї. Онї су људї радї злобностї своје їз четїрїх чїнов їзпехнїенї і прогнанї і су страшанско бїлї запушченї. Плінїї пише о нїх: Кромї људї четїрїх чїнов, їма в Індїї јешче једно јїно полодївоко племе страшанско утїсковано.“⁶⁾

„Осталї Індї, протї їзходу су скїталїце, кочовнїкї, жеру месо сїрово і се їменују Падїјамї. Нїх обїчаї су, како се прїповїдује,

¹⁾ Страбо стр. 690. 696. Плін. 6, 19. (23.) — ²⁾ Арріан Інд. 6. — ³⁾ Геродот 3, 100. — ⁴⁾ Геродот 3, 38. — ⁵⁾ Страбо стр. 710. — ⁶⁾ Плін. 6, 19. (22).

слідечи: Ако нѣкто ізмед нѣх зболі, буді мужчіна, буді женщіна, онда убіју всегда мужчіну нѣгови соседи твердечі, да га болѣзен змедлѣе і їм сказі месо нѣгово; і ако се ізговарѣа, да ні болен, га једнако не поштеде і не пошчаде і га убіју і зажеру; і ако женщіна зболі, сторе нѣе соседиње істо тако, како мужчіне. Па ако нѣкто і постара се, га істо тако заграбе і га зажеру. Але то се случи не многім по тому, что всакога, ктож зболі уже преде убіју.“⁷⁾

Norici, Noreja, Norikum.

Zemlja Norikum je graničila zapadno na Retiju i Vindelikiju do pogranične rijeke Ina, severno na rijeku Donavu, izhodno na Panoniju do pograničnoga gorovja, polnoga dolov i dolin i kutov. Kutja, po latinski: Cetius mons; južno ni bila medja vsegda ona ista; v starině su spadale pokrajine Krajnska, Terstinska i Gorička k Noriku; pozdněje pako k Italiji i onda je činivala južnu medju Norika rijeka Sava i planine karničke i ziljske (alpes julicae).

Imena Norici, Noreja, Norikum su starodavna i daleko starēja od zavojevanja rimskoga. Pomēn tēh imen su uže mnogi različno skušali razjasniti. Heleni su bajali, da izviraju ta imena od nekoga sina Herakleova, kralja Noriksa, koji bē vladal v toj zemlji i od njegovoga imena bi bila povstala imena Norici, Noreja, Norikum. Ale v zgodovinė se nikdē ne javi te kralj Noriks, vidi se, da je to ime Noriks s kraljem vred izmišljeno samo tēm namēnom, da bi po toj izmišljotině po krajnoj mēri zdanljivo ta imena mogla izjasniti se. — Heleni su jako često imena tudjih narodov i tudjih pokrajina čudno prekrutovali, i kazili. Ako je samo nekoliko osob helenskih se preselilo v neku tudju zemlju, uže su tverdili, da je čela ta pokrajina vlastno helenska; kděkoli se je neki helenski vojvoda v tudjej pokrajinė vojskoval, vse jedno ali je pobēdil ali ne, su ju uže počitali za vlastninu helensku. Ali pak nekamo nikogda nisu došli vojskoj, nisu poslali tamo živē duše v naselbinu — su zemlju једнако skušali si bajkami prisvojiti, govoreči da je njihova; pomagali su si s tistim baječnim Heraklem, koji je procestoval ves onda znani svēt — razumi se, po bajkē — i kamo je prišel je zapustil sine, i sini su postali kralji, i narodi su se po imeni tēh kraljev prozvali — to se vž, da to ni istina, nego da su Heleni samo tako bajali; na primēr: Herakles je pricestoval v severnu Evropu v pokrajinu Polěšje imenovanu, je tamo prezimoval i se soznanil s nekōj kačjej dēvuškoj, koja je imela podobu na polo človečsku, na polo kačju, s nej je imel tri sine, koji su se zvali једен: Agatirsos, drugi: Gelonos, tretji: Skites; vsaki izmed njih

⁷⁾ Геродот 3, 99.

je se načinil kraljem jednoga naroda i narodi su se prozvali po imeni tēh Herakleovih sinov; po Agatirsē zvali su se ljudi Agatirsi, po Gelonē Geloni, po Skitē Skiti. To vse je očitna bajka skupa s Heraklem i s njegovoj kačjoj dēvuškoj.

Tako je takže te Noriks Heraklič samo osoba izmišljena, da bi se imena Norici, Noreja, Norikum iz helenščine izpeljati mogla.

Němečki učenjaki su ta imena skušali izpeljati iz němščine, po podobnosti imena Norikum su nagadjali, da je to němečko ime: Nordrik = Nordreich = severna dežela. To izpeljevanje je uže na prvi pogled protismiselno. Němci su prebivali severno od rēke Donave, Norikum se je pak razprostiral južno od Donave: bilo bi vsakako protismiselno, ako bi Němci zemlju od njih južno ležeću imenovali: Nordrikom, severnoj pokrajinoj; naravno bi ju morali imenovati jednom: Südrikom; južnoj zemljej.

Slovanski pisovatelji naprotiv su mislili — i to po vsej pravdě — da su obivatelji Norika bili Slavjani i da se ime slavjanske dežele ima naravno izpeljati iz slavjansščine. V slovarjah slavjanskih se najde slovo: nora = jama i iz toga slova bi se istina mogla jezikoizpitno (etimologično) pravilno izpeljati slova: Norici, Noreja, Norikum; Noreja bi onda značilo toliko, kako zemlja jamasta. — Samo to ne kaže dobro, da bi zemlja polna hribov, holmov, berd, planin i visokih skalnatih kernov (verhov gorskih) imēla imenovati se mēsto: Gorotanijoj ali Kernijoj, zavolju nekoliko jam, nor: Norejoj. Ale slovoizpitno se može, kako je uže rečeno, ime Noreja pravilno izpeljati od slova: nora. — Sada pak nastane uprašanje zgodovinsko: Slovo Noreja se može izpeljati od slova: nora — ali je pak v istinē, v dējanji, v dēlē tako postalo? To je uprašanje zgodovinsko, na to ima odgovoriti zgodovina, to je, stari spisovatelji. — Na to slavjansko zgodovinsko uprašanje nam odgovori slavnoznanai spisovatelj latinski Publ. Virgilius Maro v Aeneidē I. 246. — On pripovēduje, da je Antenor iz Maleasije priselil se z velikim množtvom naroda na najsevernējšu pokrajinu adrijanskoga morja. — To je zgodba istinita, koja se je poslē imenovala Norikum, je Antenor naselil jeden dēl svojega ljudstva, je napravil naselbinu, koja je po njem, po Antenorē, ime polučila — et genti nomen dedit — ljudstvo je po Antenorē ime polučilo. — Kako su se pako morali imenovati njegovi ljudi, kako naselbina i kraljestvo, ako su svoje ime po Antenorē dobili? Ni moguće jinače, nego da su se imenovali njegovi ljudi: Antenoriči, naselbina: Antenoreja, kraljestvo: Antenorium. — Znano pak je, da Slavjani, osobito Slovenci od vlastnih imen radi izpuščajo perve slovke (silabe) osobito, ako su imena dolga, na primēr: mesto Valentin = Tinja, mēsto: Ignacij = Naci, mēsto Antonij = Toni. Ako se prvi dvē slovke v zgorē imenovanih zemljepisnih imenah izпустite Ante-noriči, Antenoreja, Ante-norium, imamo imena presna: Noriči, Noreja, Norikum.

Virgilius je svoju zgodovinsku Slavjane tikajuču se věst jedno-duho zapisal, kako ju je izvēdel — ako bi on bil nam Slavjanam za ljubo to iz svojega izmislil, bi bil on naj večji panslavist, čto jih je někogda na světě živelu.

O slově koleda.

Koleda je prastaro slovo slavjansko, kteroga poměn je několiko zatemnel i nejasen. Skušali su ga uže někoji pojasniti na razne načine. Prispodabljali su slavjansko slovo koleda s latinskim, takže zatemnelim slovom: calendae; ale obě slově sta ostale jednako zatemnele po prispodabljanji, kako sta bile popred. Slavjanska slova se imaju izpeljevati iz slavjansčine i po priložnosti iz sanskritščine, ne pako iz helenščine, latinščine, němščine ali normauščine.

Některi običavaju razjasniti taka slova po mitologički tvrdeči, da su taka slova imena bogov ali boginj ali nečistih duhov; ako je slovo spola mužskoga ali srédnjega se reče, da je to ime někoga Boga, ali je slovo spola ženskoga, se reče, da je to ime něké boginje; na priměr: Koleda je boginja teme ali svetlobe dneva ali noči ali pak boginja pustnih posvetnjakov, kako bi se reklo po ruski, masljaničnih potěh. To ne velja. Spisovatelj ne smě našim praroditeljám svojevoljno izmišľjevati mite i mitologiju, boge i boginje i jih njim navešovati, na ktere nisu nikogda věrovali; nego on ima izslědovati zgodovinsko, kteru věru su Praslavjani v istině i dějstvitejno imeli.

Izslědovatelj slavjanske starine, narodopisa, věroslovja, zgodovine, napisov i slik iz dobe predkristijanske bi se iměl tvrdo držati slědeče istine: Praslavjani su věrovali samo na jednoga boga v dvěh osobah, v boga i v boginju, v angelje varhe, hranitelje — pa nisu ničesa vědili, od jinih bogov, od černih bogov ali satanov. Ta resnica (axiom) izslědovatelju slavjanskih starin dobe predhristjanske služi svetilom, da pri svojih izslědovanjah ne zabludi v fantastično bludišče mitologičko. Kadakoli pri slavjanskih izslědovanjah prikaže se več bogov ali boginj ali někak satan, to je izvestno znamenje, da je izslědovanje zabludilo krivim putem.

Slovo koleda, kako i več jinih slov, proizhodi od glagolja: kl-ati, kol-jem.

Od kl-ati se izpelje slovensko: kl-o-b-a-s-a.

Od kol-jem rusko: колбаса; rusko i serbsko: коливо, to je, kaša pšenična svarena s medom i s jagodami, ktera se o některih prazdnikah v cerkev prinese, da se blagoslovi i onda jě; ilirsko-slovensko znači kolivo: dar kteri si pošiljaju sosedu, kōgda svinje kolju, jednu bělu i jednu mesenu klobasu i kus mesa; rusko: колдунъ i колдунья v predhristjanskoj době jako čestno ime mužščine ali ženščine, kteri su klali o svatkah žertovovanu živinu, govedu, ovce, jagneta i perutninu. V hristjanskoj době se je to ime spre-

ménilo v ime porugljivo značeče: Zauberer, Zaubererin; odtuda rusko колдовать, hexen, zaubern; koleda znači 1. v predhristjanskoj době klanje živine žertvovane o svatkah; 2. tretji den svatkov devetdnevni, o katerom se je klala živina žertvovana; 3. meso žertvovane živine; 4. v době hristjanskoj večer pred svatkami, to je večer 24. decembra; 5. v Rusiji vsi dni od 24. decembra do 6. januarija; 6. obred hoditi o svatkah, božičnih prazdnikah od hiše do hiše i peti pēsni božične i koledničke i sbirati dare; 7. dari, kateri se sberu pri koledovanji; 8. pri Serbah svinja, ktera se o božiču zakolje. Od tuda izhode i slova: колядовать = koledovati 1. hoditi o svatkah, o božičnih prazdnikah od doma do doma peti božične pēsni i sbirati dare; 2. nelěpo peti; dalje po česki: koled-nik, -nica; po ilirskoslovenski: koledovavec, -vka, po ruski: колядчикъ, колядница, колядовщикъ, -щица.

To znači slovo koleda i slova njemu srodna; koleda ni boginja; nije nikada boginja bila, tako malo kako klobasa.

Iz praslavjanskoga pravoslovja.

1. Pěsen iz ziljske doline.

Ruski narodni ples horovod i horvatsko i serbsko kolo su Slovincem neznani, oni imaju samo dva narodna plesa; jeden obiĉni raj, kteroga imenuju na Goriĉkom pravilno plesom slovenskim, v ostaloj Sloveniji i na Němeĉkom ga pako imenuju štajriš; je ples zgodovinsko pemetigoden i jako star, jigraju ga obiĉno i v Poljskoj, kdě ga zovu štaler naměstě štajer. Kromě toga je ješĉe v obiĉaji v ziljskoj dolině obredni ples imenom visoki raj; te je znan i pri Poljakah i v cěloj Evropě pod slavnim imenom: mazurek. — Jedno pěsem sem pako najšel v ziljskoj dolině, koju sicer nisem videl jigrati na ruski horovod, ktera je ale jako podobna horovodu; samo trěba da se ustupe pevc i pevkiny v okrug, to je v kolo v srědu okruha ali kola jeden mladeneĉ i jedna deklica, ktera se tako vedeta, kako pēsna kaže. Takole glasi:

Sen mi en publiĉ perleti, ¹⁾

pred okenco mi obstoi.

„Le tu si ti, le tu si ti,

„Le koj si mi pernesu?“ ²⁾

„Pernesu sen ti pantelne,

„pantelne prov židaste.“ ³⁾

„Le bježi preĉ, le pojdi preĉ,

„saj nisi moj te pravi!“

¹⁾ Semo prileti něki mladeneĉ. — ²⁾ Kto si ti, ĉto si meně prinesel? —

³⁾ Seidene Bänder.

I to se poje tako napred, vsaki prinese nešto jinoga, vse redke se ponavljaju jednako, samo redka 5. i 6. se spremenjata takole:

Pernesu sen ti štunfiče
Štunfiče lepo vprizane. ⁴⁾

Pernesu sen ti čreveljče
čreveljče prov prajzaršče. ⁵⁾

Pernesu sen ti burtah lěp,
oj burtah lěp prov židasti. ⁶⁾

Pernesu sen ti paseč lěp,
oj paseč lěp in zavspēršči. ⁷⁾

Pernesu sen ti pintelč,
oj pintelč lěp prov zmoduani. ⁸⁾

Pernesu sen ti žvinkelco
oj žvinkelco vso zmiguano. ⁹⁾

I vsegda se poje:

Le bježi preč, le pojdi preč,
saj nisi moj te pravi.

Poslednja sloka se poje:

Sen mi en publič perletí,
pred okenco mi obstoji.
„Le tu si ti, le tu si ti,
„le koj si mi pernesu?“

„Pernesu sen ti perstan zuat,
„perstan zuat in zakonšči.“
„Le pridi sen, le pojdi sen,
„saj ti si moj te pravi.“

Ta pjesen ali te horovod je iz nraoslovja praslavjanskoga, se poje k velikomu nauku:

„Deklica tisti je tvoj te pravi, koji prinese perstan zlat
i zakonski.“

⁴⁾ Strümpfe geblümte. — ⁵⁾ Schuhe preussische. — ⁶⁾ Fürtuch seidenes. —
⁷⁾ Salzburger Gürtel. — ⁸⁾ Mode-Kopftuch für ledige Mädchen. — ⁹⁾ Brust-
nadel mit Zitterflitter.

2. Ne budi hud, zli.

„Bog je stvaril slěpirja tako, da je lěpo jasno vidil, kako druge živali. Kada je pak slěpir vidil kače, zmije, da su svojim strupom človeka mogle umoriti, se je zlobno razgernul i rekel: jaz budem tako hud, zli, da budem človeka presunil i skoz i skoz njega skočil. — Bog je pako rekel: Da ne budeš mogel biti tak hud, tak zli, budeš pak slěp; i od toga vremena ne vidi nič, je slěp i se imenuje slěpirjem.

Ne budi hud slěpir.“

3. Ne budi prelěp za dělo.

„Kada je Bog svět stvaril, je stvaril takže rěke i potoke i je ukazal pticam, da si izgrebu od rěk i potokov male roviče, da bi po njih voda tekla, da bi se mogle žedne napojiti. Ptice su šle i su si s kljuničami roviče izgreble. Ptica kovač (kleiner Baumspecht, certha familiaris Linn) pa ni hotela iti grebst rovičev i je rekla: Ne mogu iti, ja bi si svoj lěp kljunič pogerdila. Bog ji je rekel: ako ne pojdeš rovičev grebst, pa iz rovičev takže pila ne budeš. — Radi toga ne smě iz rovičev se napiti, nego kada je žejna mora čakati dežja, da si pogasi žedju tēm, da kljunčem o dežji si v zrakě kapljice vjemlje. Po lětě kada dalěje časa ne dežuje, terpi ona veliku žedju i glasno dežja prosi i kliče: pij, pij, pij! pij, pij, pij! je žedna, bi si rada žedju pogasila, zato jer tako kliče, se takže imenuje: pivkoj. —

Ne budi prelěp za dělo, kako pivka.“

4. Ne budi lěn.

Zapisal v Istri g. Jakob Volčič točno v narečji istrijanskom, ovdě pako stoji v jeziku uzajemnom.

„Bog je stvaril derva (lěs) tako, da su sama hodila človeku na dom — ako je bilo komu potřeba. — Jedenkrat kada su derva šla upravo sama na dom je něka stara baba šla nanje (na derva) zajahat, se je sama takže vsedla se na derva, da kada idu upravo sama kuči, naj nose i nju, městu da ima sama hoditi. I oni put su derva zaostala i ne hode već sama na dom.

Ne budi lěn — kako ta stara baba.“

5. Ne muti bogoslužbe.

Se pripověduje v Koruskoj i v Stajerskoj.

„Bog je stvaril vrana tako, da je bil vran po perji jedna od naj lepših ptic i pěl je tako prijetno, da su ljudi iz hiš lětali po-

slušat ga, kada je pël; srečen človek, kateri je v svojem življenji vrana vidil i ga sprepëvljati slíšal. — Nêki den svatkov ali prazdnikov je med bogoslužboj opet počel sprepëvljati i ljudi su leteli od bogoslužbe vrana gledat i poslušat. — Vran se je tëm pri Bogu zamêril i da bi vran v buduće ne mutil ljudi pri bogoslužbë: je mu Bog odvezel lêpo perje i sladko petje, da je sada jednom černa ptica i da jednom zamolklo se dere: „prat, prat!“ ni rad čern, bi se rad umil in spral. Dêta slišëča vrana dreti se, mu govoré: „Le ti jidi prat, imaš černe nogice!“

Ne mēšaj bogoslužbe — kako černi vran!“

Da je vran ptica bezbožna, to je znano ljudstvu cële Slovenije i Bëlorusom i v Indiji Arjem. Bëlorusko ljudstvo pripovêduje da je prazdnik blagovēščenja (oznanjenja device Marije 25. marca) tak velik prazdnik, da te den niti kruk (vran) gnēzda ne zaviva; iz česa se vidi, da počitaju vrana med bezbožne i zlobne ptice. — To mnēnje o vranē imamo Slavjani iz Indije, kdē se o njem čita v indičkih puranas, svetih pripovēdkah, slēdeče po ruskoj poslovice:

6. Добраго держися а отъ худаго удался.

Pripovēdka iz sanskritskoga.

„Poleg cestē v Užajine stoji zdravno puta visoko smokvino (figovo) drevo, na katerom sta običavala prebivati ptica ibis i jeden vran. Jedenkrat se vleže v hudoy polētnoj vročinē truden putnik v sencu toga drevesa počivat, položivši poleg sebe luk i strēlu i zaspí. Po nêkoj dobē mine senca raz njegovo obličje i solnčni žar ga obsēje. Ibis odzgorē to pozorujūč razprostre iz dobroserdečnosti obēdvē perutē i ga obsenča; zlobnomisleči vran pa sklene spijočega zne-pokojiti i se njemu učene (vsérje) v odperta usta i odleti. Muž se zbudi, vidi jednom ibisa i ustrelí ga svoje strēloj.

Velik nauk: Dobroga derži se, od hudoga pak oddalji se.“

Vredničtvo ima ne malo knjig krasnih i dragih, ktere bi bilo rado gospodom čitateljem oznanilo, žal nam je vesma, da nam nemile okolnosti do sada toga dopustile nisu, zgodilo se bude totčas, kada zadržke nemile odstranimo, prosimo učivo, da čestna gospoda pošiljatelji i darovatelji knjig ne zamēre nam, čega nismo mi krivi i čto budemo radostno storili, kada budemo mogli.

Listnica vredničtva. G. M. P. na L. gorē. Vaš dopis je besēda o pravom časē. Sprijeli smo po tom opet dopise, osnovno premišljene, v slēdečem čísle već o toj prevažnoj stvari. — G. J. H. v Č. Serdečna hvala za Vaš učeni trud. Podpirajte naše obće literarno dēlo. Obsírnēje v posebnom listē. — G. L. Ž. v T. Se zgodilo.